

MEMORIJALNI MUZEJ PETE ZEMALJSKE KONFERENCIJE KPJ

Dolores Ivanuša

Muzej revolucije naroda Hrvatske

U istočnom dijelu Zagreba, u Dubravi, nalazi se jednokatnica okružena dvorištem, u kojoj je od 19. do 23. listopada 1940. godine održana Peta zemaljska konferencija Komunističke partije Jugoslavije.

Prije četrdesetak godina Dubrava je bila šira periferija Zagreba, s rijetko posutim kućercima zagrebačkog proletarijata, s vrtovima i poljima. Upravo je zbog toga Josip Broz Tito ovdje izabrao zgradu, u kojoj će se održati Peta zemaljska konferencija, a prije same Konferencije on je povremeno u njoj stanovao i pripremao referat.

Peta zemaljska konferencija KPJ održana je u vrlo teškim ilegalnim uvjetima. Na Konferenciju je trebalo doći preko 100 delegata i sudionika iz cijele zemlje koji su bili dobro poznati policiji. Zato su sve pripreme morale biti izvedene u najvećoj tajnosti. Organizacijske i tehničke pripreme povjerene su CK-u Hrvatske i nekolicini drugova iz Mjesnog komiteta Zagreba. Delegati su stizali u zgradu uoči Konferencije 17. i 18. listopada. Od željezničke stanice dolazili su na javke, u odredjenim lokalima, iz više pravaca u Dubravu. Danju je u zgradu dolazio jedino Josip Broz Tito automobilom CK KPJ, koji je bio prijavljen kao taksi. Za petodnevno održavanje Konferencije svi delegati i sudionici neprekidno su boravili u toj zgradi, tu su se hranili i spavali. Kako u zgradi nije bilo dovoljno velike prostorije za održavanje Konferencije, na prvom je katu uklonjen pregradni zid između

dviju soba, a poslije Konferencije zid je ponovno podignut. Nabavljene su i izradjene klupe od dasaka i nogara, koje su sastavljene u zgradi, jer ih se drugačije nije moglo neupadljivo unijeti.

Ni pri dolasku kao ni pri odlasku iz Zagreba, ni jedan delegat nije pao u ruke policiji.

Poslije Konferencije zgradu je koristio CK KPJ i CK KPH, te je ovdje, krajem siječnja 1941. godine, održana Partijska škola za marksističku izobrazbu rukovodećih ljudi KPJ.

Kada se Josip Broz Tito krajem 1936. godine vratio u zemlju kao organizacioni sekretar CK KPJ, preuzeo je neposredno rukovodjenje Partijom i odgovornost za njen rad. Oslanjajući se na zdravu jezgru partijskog članstva, energično čisti Partiju od frakcionaša, sektaša i anti-partijskih elemenata. Posvećuje se reorganizaciji Partije, formiranju dijela rukovodstva, osnivanju samostalne KP Hrvatske i Slovenije, reorganizaciji SKOJ-a, borbi za jedinstvo Partije i sindikalnog pokreta i mobilizaciji svih snaga za pomoć republikanskoj španjolskoj.

Ovako konsolidirana KPJ borila se za jedinstveni revolucionarni antifašistički front radničke klase, koji je naročito došao do izražaja u pitanjima vanjske politike. Dok se profašistička vlada Stojadinovića sve više povezovala sa silama Osovine, KPJ je ukazivala na ozbiljnu opasnost koja prijeti nezavisnosti Jugoslavije, pozivala narod na obranu protiv fašističke opasnosti, a za sklapanje pakta o uzajamnoj pomoći sa SSSR-om.

Dolaskom na vlast vlade Cvetković-Maček u kolovozu 1939. godine još se više pojačava pritisak na radne mase. Ot-

varaju se koncentracijski logori i osnivaju vojne, tzv. radne jedinice u koje se upućuju antifašisti i komunisti, zabranjuju se zborovi i skupovi, u Hrvatskoj jačaju fašistički sindikati, vrše se krvoprolića nad studentskom omladinom, ne priznaju se ženama politička prava i jednakost, ne rješava se agrarno pitanje, a ionako osiromašeno i prezaduženo seljaštvo opterećeno je novim porezima. Životni standard pada ispod minimuma, a u mnogim pasivnim krajevima vlada glad.

Već na Majskom savjetovanju CK KPJ kraj Ljubljane 1939. godine inicirano je održavanje šireg partijskog skupa, a početkom 1940. godine počele su pripreme za održavanje Pete zemaljske konferencije. O potrebi, karakteru i značaju održavanja Pete zemaljske konferencije pisao je drug Tito u prosincu 1940. godine slijedeće: "Iako je 1939. god. bilo održano zemaljsko savjetovanje KPJ, bila je krajnja potreba da se održi konferencija, prvo zbog toga što od 1934, dakle, punih šest godina, KPJ nije održala ni konferenciju ni kongres, drugo, zbog toga što današnja situacija koja je nastala uslijed drugog imperijalističkog rata i sudbonosni događaji koji se strahovitom brzinom razvijaju traže da KPJ mobiliše sve svoje snage i osposobi svoje kadrove za izvršenje važnih i teških zadaća koje u ovim teškim vremenima stoje pred njom. Prema tome, ova, V. konferencija KPJ ima zbog svega toga veći značaj nego obična redovna konferencija; ona zamjenjuje u izvjesnom smislu kongres." /"Proleter" br. 1, 1941/.

U okviru priprema i radi izbora delegata za Petu zemaljsku održano je od svibnja do rujna 1940. godine niz partijskih konferencija: dvije nacionalne /za Hrvatsku i Sloveniju/, šest pokrajinskih, sve oblasne, mnogobrojne

mjesne, kotarske i okružne konferencije, uz sudjelovanje više od 1.500 delegata. Na većini konferencija izabrani su i novi rukovodeći organi.

Istovremeno s partijskim, održavane su i konferencije SKOJ-evskih organizacija radi pripreme šeste konferencije SKOJ-a, koja je također održana u Zagrebu, 8. rujna 1940. I Zemaljsko savjetovanje Narodne pomoći održano je u Zagrebu 11. kolovoza 1940. Na obje konferencije drug Tito aktivno je sudjelovao.

Politički i organizacijski dobro pripremljena, Peta zemaljska konferencija započela je radom 19. listopada 1940, ujutro. Na Konferenciji je podnijeto 11 referata, a kao posljednja točka dnevnog reda bio je izbor rukovodstva. Izabran je Centralni komitet od 38 članova i kandidata za članove, sedam članova Politbiroa, a za generalnog sekretara izabran je Josip Broz Tito.

Rezolucija Pete zemaljske izradjena je deset dana nakon završetka rada Konferencije, na osnovi stanovišta i zaključaka izloženih i prihvaćenih tijekom njena rada. Kao osnova za tekst Rezolucije poslužili su Titov i Kardelev referat. Definitivnu redakciju izvršio je Tito.

U donesenoj Rezoluciji dana je analiza međunarodne i unutrašnje situacije, prikazana je aktivnost Partije, konstatirani uspjesi kao i pogreške u radu, odobren rad i sve mjere partijskog rukovodstva na konsolidaciji Partije. Pred sve partijske organizacije bili su postavljene slijedeći zadaci: borba protiv imperijalističkog rata i kapitulantske vladine vanjske politike, za oslanjanje na SSSR, za demokratska prava i slobode, protiv skupe i spekulacije, nastaviti borbu za nacionalnu ravnopravnost, za ekonomske zahtjeve siromašnih seljaka, za

podjelu veleposjedničke zemlje i za smanjenje poreza, za jedinstvo radničke klase, za rad s omladinom i ženama, za organizaciono jačanje Partije i izgradjivanje njenog kadra, kao i za masovno proširenje organizacija Narodne pomoći.

Dajući ocjenu Pete zemaljske konferencije, u svom predavanju u Kumrovcu 1977. godine drug Tito kaže: "Rekao bih da su upravo odluke Pete zemaljske konferencije dale partijskim organizacijama onu jasnoću i orijentaciju, ona sredstva i metode koji su bili odlučujući za kasniji razvoj narodnooslobodilačkog rata."

Po oslobodjenju zemlje, u kolovozu 1947. godine CK KPH, otkupio je zgradu od bivšeg vlasnika, kako bi se unutra postavio muzej. Muzej je otvoren 1950. godine, a 1952. posjetio ga je i drug Tito, te se fotografirao s još živućim članovima radnog predsjedništva: Spasenijom Babović, Mošom Pijade, Edvardom Kardeljom i Djurom Pucarom.

Stalni muzejski postav kronološki je obradjivao razvitak Partije, sindikalni pokret, SKOJ, napredni antifašistički omladinski pokret, ilegalnu i legalnu štampu, doprinos naših dobrovoljaca borbi španjolskog naroda, progone i robiju u staroj Jugoslaviji, te pripremu i rad Pete zemaljske konferencije, izabrane delegate, CK KPJ, Politbiro. Na prvom katu rekonstruirana je dvorana u kojoj je konferencija održana.

Taj prvi stalni postav dopunjavao se novonabavljenim fotografijama delegata. Djelomično su dešifrirana imena delegata, a dotrajale su fotografije, fotokopije i legende mijenjane.

1975. godine, o 35. obljetnici održavanja Konferencije,

stalni postav je sadržajno dopunjen i likovno izmijenjen. Dodani su eksponati o održavanju Savjetovanja Narodne pomoći i VI. konferencije SKOJ-a, kao vrlo važne pripreme za održavanje konferencije, te takodjer podatak, da je u istoj zgradi održana početkom 1941. Partijska škola. Takav kronološki slijed prikazivanja teme u zadanim prostorijama zgrade nužno je doveo do toga, da je period od 1937. do 1940. godine zauzeo prve dvije najveće i najsvjetlije prostorije, a dokumenti same Konferencije bili su smješteni u manje, neugledne dvorišne prostorije. Samim tim eksponati su ograničeni brojem i veličinom, te karakterom prikazivanja.

Ove godine prišlo se temeljitoj obnovi same zgrade i instalacija, koje radove je financirao Sabor SRH, RSIZ u oblasti kulture i USIZ kulture grada Zagreba. Uporedo s tim radovima prišlo se izradi koncepcije i scenarija za novi stalni muzejski postav.

Tematska je koncepcija polazila od dvije odrednice: važnosti same Konferencije u povijesti naše Partije i ograničenog prostora Muzeja. Stoga je zamišljeno da se postav sastoji od četiri dijela: kratkog uvoda, pripreme za Konferenciju, materijala same Konferencije i originalne dvorane u kojoj je održana.

U uvodnom dijelu nalaze se panoramske fotografije pred-ratnog Zagreba, onog radničkog i onog reprezentativnog, čime se naglašava važnost Zagreba i njegove partijske organizacije, kojoj je bila povjerena odgovorna i časna dužnost organizatora tog skupa. Većom uvodnom legendom i portretom druga Tita prikazano je razdoblje od dolaska Tita na čelo Partije do 1940. godine, kao i unutrašnja i vanjsko-politička situacija. Slijedi prikaz svih pripremnih konferencija, ilustriran mjestom održavanja, foto-

kopijom rezolucija, manjom popratnom legendom i suvremenim Titovim komentarom kojim daje ocjenu svake partijske organizacije u zemlji. Takodjer je dana karta Jugoslavije i brojčani podaci o članovima KPJ u vrijeme održavanja Konferencije.

Nakon ovog uvodnog dijela, slijede materijali same Konferencije. Legendom su prikazani teški ilegalni uvjeti u kojima je Konferencija održana. Izložen je šifrirani i dešifrirani popis delegata, njihov socijalni sastav, a njihove fotografije eksponiraju se kao dijapozitivi. Rekonstruiran je i Dnevni red Konferencije.

Ratna opasnost koja se nadvila nad Evropom i cijelim svijetom, a koja je ugrožavala nezavisnost Jugoslavije, prikazana je kartom svijeta, a komentar je Titov citat iz njegovog izvještaja o Organizacionom pitanju, koji je bio prva točka dnevnog reda.

Izložen je integralni tekst Rezolucije Pete zemaljske konferencije, a zatim uvećani pojedini zaključci iz te Rezolucije s pratećim materijalom: fotografijama i fotokopijama partijskih letaka, dokumenata, tiska i dr. Poredak je istovjetan kao i u Rezoluciji. Uz pojedine teme umetnuti su Titovi citati, kako bi se komentirala i pojačala važnost teme, kao na pr. o nacionalnom pitanju. Uz "Organizacione zadaće" vezana je tema izdavanja ilegalne marksističke literature i školovanje partijskog kadra, pa i Partijska škola koja je u istom objektu održana nakon Pete zemaljske.

U posljednoj prostoriji prizemlja izložen je popis novoizabranog CK KPJ, kandidata za članove CK KPJ, Polit biro i fotografije članova Polit biroa. Ovdje je i ocjena značaja Pete zemaljske iz današnje perspektive koju je dao

drug Tito u svom predavanju u Kumrovcu 1977. godine.

Takvim tematskim /a unutar teme kronološkim/ redom uspjele je cjelovito prezentirati sav materijal Konferencije. Funkciju legende za svaku temu vrši odredjen dio Rezolucije i Titov komentar.

Na prvom katu izloženi su svi sačuvani referati održani na Konferenciji. Dvorana je Konferencije uredjena približno kao i u vrijeme održavanja. Središnje je zbivanje u toj dvorani projekcija TV-filma "Titovi memoari" IV. dio, koji se odnosi na događaje oko Pete zemaljske i TV-film Titovo predavanje "Novo rukovodstvo i konsolidacija KPJ" koje je drug Tito održao u Političkoj školi u Kumrovcu 1977. godine. Time su živa Titova riječ i Titov lik rezime cijele stalne izložbe i nesumnjivo glavni akcent cijelog Muzeja.

Ovako zamišljen tematski plan i scenarij postava realizirao je na zavidnom likovnom nivou konzervator Joža Ladović, dok je fotografije načinio Jozo Vranić.

Obnovljen i novopostavljen Muzej svečano je otvorio 20. X. 1980. god. drug Jakov Blažević, predsjednik Predsjedništva SRH i sam sudionik Konferencije, uz prisustvo dvadesetak još živućih sudionika Konferencije i najviših funkcionara SKJ i SKH.